

گروه آموزشی باستان شناسی

پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته باستان شناسی

عنوان:

بررسی و طبقه‌بندی نقوش موجودات ترکیبی در اثر مهرهای بایگانی‌های تخت‌جمشید

استادراهنما:

خانم دکتر لیلا مکوندی

دانشجو:

مهديه درزی

شهریور ۱۴۰۱

واژه های کلیدی:

هخامنشیان - تخت‌جمشید - بایگانی باروی تخت‌جمشید - بایگانی خزانه - موجودات ترکیبی

چکیده:

حاصل کاوش‌های موسسه‌ی شرق‌شناسی شیکاگو در تخت‌جمشید طی سال‌های ۱۹۳۱ تا ۱۹۳۸ دو بایگانی مهم حاوی هزاران گنوشته بود. بایگانی که توسط هرتسفلد در ۱۹۳۳ در دیوار شمال شرقی باروی تخت‌جمشید کشف شد، بایگانی بارو نام گرفت و حاوی بیش از ۱۵ هزار گنوشته به خط عیلامی-هخامنشی و آرامی، مربوط به فعالیت‌های اداری و اقتصادی سال‌های ۴۹۳-۵۰۹ ق.م (سال‌های ۱۳ تا ۲۸ پادشاهی داریوش اول) و هزاران اثرمهر بود. در سال‌های اخیر این بایگانی بالاخص در مطالعات هخامنشی مرکز شاهنشاهی اهمیت ویژه یافته زیرا؛ علاوه بر اهمیت متون حاوی هزاران اثرمهر متعلق به قشرهای مختلف جامعه هخامنشی، با سبک‌ها و نقوش بسیار متنوعی است که در بایگانی‌های خاور نزدیک بی‌سابقه است. بایگانی خزانه در سال ۱۹۳۷ توسط اشمیت از اتاق شماره ۳۲ خزانه کشف گردید که محدود به اسناد پرداخت حقوق هنرمندان و صنعتگران فعال در ساخت و ساز تخت‌جمشید طی سال‌های ۴۵۷-۴۸۸ ق.م است. تاکنون ۳۴۰۰ اثرمهر بر این گنوشته‌ها شناسایی شده که ۵۴۰ اثرمهر آن منتشر گردیده. این اثرمهرها از چند نظر حائز اهمیتند؛ از کاوش علمی بدست آمده‌اند، دارای چهارچوب زمانی و مکانی کاملا مشخص‌اند و تعداد بسیار زیاد مهرها با تنوع در سبک و نقش بستر مناسبی برای مطالعه‌ی مهرسازی دوره هخامنشی فراهم کرده است. مهرها نسبت به دیگر آثار هنری بسیار شخصی قلمداد می‌شوند، بنابراین نقوش این مهرها می‌تواند بازتاب اعتقادات مذهبی، تأثیرات فرهنگی، گرایش‌های سیاسی، عوامل اجتماعی و یا صرفاً انتخاب‌های سلیقه‌ای در جامعه‌ی هخامنشی پایتخت طی دوره‌ی فرمانروایی داریوش اول، خشایارشا و ابتدای سلطنت اردشیر یکم باشند. از این نظر بررسی نقش موجودات ترکیبی به عنوان یکی از نقش‌مایه‌های پرکاربرد نشأت گرفته از شرایط محیطی، اساطیر و اعتقادات رایج در جامعه، می‌تواند موضوعات مهمی را آشکار کند. این پژوهش با روش تاریخی-تحلیلی به بررسی اثرمهرهای منتشر شده‌ی تخت‌جمشید، شناسایی، تفکیک و دسته‌بندی نقوش موجودات ترکیبی پرداخته و با مقایسه‌ی آنها با نمونه‌های مشابه در هنر عیلام، بین‌النهرین، مصر، یونان، هند و خرده فرهنگ‌های بومی ایران نشان می‌دهد که تنوع این موجودات در مهرهای تخت‌جمشید بسیار بیشتر است. این مهرها بعضا دارای موجوداتی است که ابداع هنرمندان این منطقه هستند. از سوی دیگر جایگاه اجتماعی مالکین مهرها تأثیری در انتخاب نوع موجود به کار رفته در مهر نداشته است.